

Право поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні: проблеми концептуалізації та забезпечення

ДЖУСЬКА Анна*

кандидат юридичних наук, головний оперуповноважений Національної поліції
України
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4297-6792>;

ДЖУСЬКИЙ Віталій

головний оперуповноважений Національної поліції України
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3356-3494>

Анотація. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що захист прав людини є ключовим питанням у науці конституційного права. Працівники правоохоронних органів, зокрема поліцейські, стоять на сторожі законності, правопорядку, захищаючи права, свободи й законні інтереси людини та громадянина. Водночас власне правоохоронці як громадяни України можуть стикатися із ситуацією порушення їхніх прав під час виконання службових обов'язків або в особистому житті. Поліцейським, які працюють в специфічних умовах, тим паче під час воєнного стану, має бути гарантоване належне медичне забезпечення. Основні аспекти цієї проблематики висвітлені в юридичній науці неповною мірою, а отже, потребують подальших наукових розвідок. Метою статті є доктринальне вивчення сутності права поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні, особливостей його нормативно-правового регулювання, а також виокремлення проблемних питань, пов'язаних з його реалізацією. Методологічна основа полягає у використанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, підходів і принципів. Ключовими в цьому контексті є комплексний і системний підходи, поряд з антропологічним, аксіологічним та інструментальним, а також формально-логічний, формально-юридичний, порівняльно-правовий методи, методи аналізу та синтезу. Наукова новизна дослідження полягає у формулюванні низки нових та вдосконаленні чинних у юридичній науці положень і висновків щодо розуміння сутності права поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні, обґрунтування пропозицій щодо ефективного забезпечення цього права. Основним аспектом належного медичного забезпечення як виду соціального забезпечення є отримання необхідної медичної допомоги (послуг). Виокремлено основні проблемні питання, що стосуються належного медичного забезпечення поліцейських. Встановлено, що належний рівень фінансування медичного забезпечення поліцейських є передумовою реалізації конституційного положення про безоплатну медичну допомогу в Україні. Запровадження додаткового й ефективного функціонування відомчої медицини на страхових засадах створить умови для отримання поліцейськими медичної допомоги належного рівня. Практична значущість статті полягає в усвідомленні, що захист прав поліцейських має здійснюватися не лише безпосередньо правоохоронцями, а й іншими інститутами – омбудсменом, судовими органами тощо. Концептуалізація захисту прав, свобод і законних інтересів поліцейських має враховувати чинні надбання українських й іноземних учених та потребує подальших наукових розвідок

Ключові слова: правоохоронець; Національна поліція України; охорона здоров'я; медична допомога; медичні послуги; соціальне забезпечення

Історія статті:

Отримано: 25.01.2023
Переглянуто: 31.03.2023
Прийнято: 28.04.2023

Рекомендоване посилання:

Джуська А., Джуський В. Право поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні: проблеми концептуалізації та забезпечення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 110–119. doi: 10.33270/01232502.110.

* Відповідальний автор

Вступ

Головним обов'язком Української держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини, зокрема працівників правоохоронних органів.

Основною ланкою правоохоронної системи країни є Національна поліція України (далі – НПУ), яка належить до системи правоохоронних органів, є державною силовою структурою держави. Поліцейським (працівникам поліції) гарантуються ті ж самі права громадян, які прописані Основним Законом, – Конституцією України. На поліцейських, як і на всіх громадян України, поширюється загальний (конституційний) правовий статус (становище в суспільстві та державі), а також спеціальний (родовий), що додає їм певні права, пільги та покладає на них обов'язки відповідно до законодавства України.

Важливу роль в утвердженні верховенства права та захисту прав і свобод людини та громадянина, підтриманні публічної безпеки та порядку відіграє НПУ (Dzhuska, & Dzhuskyi, 2019, p. 90; Bevzenko, et al., 2019). Однак постає питання щодо можливості реалізації повноважень, що так чи інакше пов'язано з належним станом здоров'я поліцейських. Якісне виконання покладених законодавством на поліцейських повноважень цілком залежить від стану їхнього здоров'я, зокрема від можливості своєчасного відновлення сил та енергії (відпочинку).

Діяльність поліцейських, захист їхніх прав вивчали у своїх працях такі іноземні й українські вчені, як І. Андрущенко, Дж. Бранкато, Н. Вапнярчук, О. Вичева, І. Воробйова, С. Дрозд, В. Ейчисон, Н. Камінська, В. Олефір, Е. Полебаум Г. Пономаренко, О. Порфімович, А. Сарвас, А. Смик, Т. Тихомирова, А. Токарська, П. Френюк, О. Черних, О. Черноус та ін.

У юридичній науці досить ґрунтовно висвітлено питання діяльності поліцейських, однак їхні права комплексно не досліджено. Більше того, кількість наукових праць, присвячених праву поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні, є незначною, і зазначену проблематику висвітлено фрагментарно. Саме тому вважаємо за доцільне дослідити право поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні, забезпечення якого прямо впливає на ефективне виконання ними своїх повноважень.

Метою статті є доктринальне вивчення сутності права поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні, особливостей його нормативно-правового регулювання, а також виокремлення проблемних питань, пов'язаних з його реалізацією.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становлять різноманітні підходи, методи та принципи.

Основоположними в цьому контексті є комплексний і системний підходи, поряд з антропологічним, аксіологічним й інструментальним.

Зокрема, формально-логічний, формально-юридичний методи, а також методи аналізу та синтезу дозволили вивчити сутність права поліцейських на належне медичне забезпечення. Порівняльно-правовий метод допоміг дослідити окремі аспекти реалізації вказаного права в Україні та інших державах.

Результати й обговорення

Для вивчення сутності права поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні передусім потрібно розглянути його нормативно-правове регулювання.

Медичне забезпечення поліцейських в Україні регламентовано міжнародно-правовими, загальними державно-правовими та відомчими актами (Drozdz, 2020, p. 91).

До міжнародно-правових актів слід віднести Загальну декларацію прав людини, прийняту та проголошену резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, у ст. 25 якої зазначено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я та добробуту її самої та її сім'ї, а також право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини¹.

Згідно зі ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, прийнятого 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 жовтня 1973 року), гарантовано, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я. Заходи, які повинні вжити держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, містять ті, які є необхідними для: а) забезпечення скорочення смертності та дитячої смертності й здорового розвитку дитини; б) поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища та гігієни праці в промисловості; в) запобігання та лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними; г) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу та медичний догляд у разі хвороби².

¹ Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

² Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : міжнар. док. від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

Права поліцейських у сфері медичного забезпечення також гарантують такі міжнародно-правові акти: Хартія основних прав Європейського Союзу. Урочиста прокламація (Ніцца, 7 грудня 2000 року); Конвенція про права інвалідів (ратифіковано Законом України № 1767-VI від 16 грудня 2009 року); Положення про доступність медичної допомоги (прийнято 40-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Відень, Австрія, вересень 1988 року); Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам – учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів); Дванадцять принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я. Прийняті 17-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Нью-Йорк, США, жовтень 1963 року, зміни – 35-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Венеція, Італія, жовтень 1983 року (Minka, 2017, p. 422-426; Sosnina et al., 2021).

Зауважимо, що питаннями якості медичного забезпечення поліцейських як частини населення певної країни опікується Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).

Відповідно до ст. 49 Конституції України, кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних й оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного та доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; наявна мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності¹.

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування – одне з найважливіших соціальних прав людини. Воно забезпечує належні соціальні умови життя. Кожна людина має природне невід'ємне та непорушне право на охорону здоров'я. У всьому світі немає такої людини, яка б ніколи не хворіла та не потребувала медичної допомоги. Отже, будь-яка людина, зокрема поліцейський, є суб'єктом зазначеного права (Tatsii et al., 2011, p. 371; Bratasiuk, 2020).

Таким чином, право людини на здоров'я та право людини на життя тісно взаємопов'язані. У разі, якщо наслідки ненадання або неналежного надання медичної допомоги є більш суттєвими, слід посилатися, наприклад, на порушення ст. 2

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – якщо обірвалося життя особи (Dzhuska, Kaminska, & Makarukha, 2021, p. 348; Kaminska, & Nazarko, 2017).

Положення ст. 49 Конституції України деталізує Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. Зокрема, відповідно до ст. 6, кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає:

- життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини;

- безпечно для життя і здоров'я навколишнє природне середовище;

- санітарно-епідемічне благополуччя території та населеного пункту, де він проживає;

- безпечні та здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку;

- кваліфіковану медичну та реабілітаційну допомогу, зокрема вільний вибір лікаря та фахівця з реабілітації, вибір методів лікування та реабілітації відповідно до рекомендацій лікаря й фахівця з реабілітації, вибір закладу охорони здоров'я;

- достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я та здоров'я населення, зокрема чинні та можливі фактори ризику та їх ступінь;

- участь в обговоренні проєктів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

- участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством;

- можливість об'єднання в громадській організації з метою сприяння охороні здоров'я;

- правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних зі станом здоров'я;

- відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди;

- оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів й органів охорони здоров'я;

- можливість проведення незалежної медичної експертизи відповідного типу в разі незгоди громадянина з висновком державної медичної експертизи, застосування до нього запобіжного заходу як до особи, стосовно якої передбачено застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, примусових заходів медичного характеру, примусового лікування, примусової госпіталізації та в інших випадках, коли дії працівників охорони здоров'я порушують права громадянина України на охорону здоров'я;

- право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса й адвоката, а також священнослужителя

¹ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

для відправлення богослужіння та релігійного обряду;

– інформування про доступні медичні та реабілітаційні послуги із застосуванням телемедицини та телереабілітації. Згідно із законами України можуть бути визначені й інші права громадян у сфері охорони здоров'я¹.

Охорона здоров'я – один з пріоритетних напрямів державної діяльності. Держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію.

Державна політика охорони здоров'я забезпечується бюджетними асигнуваннями в розмірі, що відповідає її науково обґрунтованим потребам, але не менше 10 % відсотків національного доходу. Основу державної політики охорони здоров'я формує Верховна Рада України (ст. 12, 13 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»)².

Крім вказаних вище законів, забезпечення права поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні регулюється й іншими нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Згідно зі ст. 95 цього Закону, поліцейським гарантовано безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України. У разі відсутності за місцем проходження служби, місцем проживання або тимчасового перебування поліцейських закладу охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України чи відповідних відділень або спеціального медичного обладнання, необхідного для надання медичної допомоги, а також у невідкладних випадках медична допомога надається в державних або комунальних закладах охорони здоров'я. У разі відсутності спеціального медичного обладнання, медичних фахівців або спеціалізованих відділень у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, а також в інших державних і комунальних закладах охорони здоров'я, медичних показань, визначених закладом охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, бюджетних асигнувань поліцейський може бути направлений за висновком відповідного закладу охорони здоров'я на обстеження або лікування до приватного закладу охорони здоров'я або іноземного медичного закладу. Направлення поліцейських на лікування за межі України здійснюється на загальних підставах у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Також поліцейські та члени їхніх сімей (дружина (чоловік), діти до 18 років, а в разі їх

навчання у закладах вищої освіти – до 23 років) мають право на пільгове реабілітаційне, санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок у медичних реабілітаційних центрах, санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах й оздоровчих закладах Міністерства внутрішніх справ України за рахунок бюджетних коштів, визначених на утримання Міністерства внутрішніх справ України в порядку, встановленому Міністерством внутрішніх справ України. Поліцейські сплачують 25 %, а члени їхніх сімей – 50% собівартості путівки в таких закладах та інших відповідних закладах, що визначаються Міністерством внутрішніх справ України.

Поліцейські зобов'язані щороку проходити комплексний медичний огляд (диспансеризацію), а за потреби – цільові медичні огляди, психофізіологічні обстеження та тестування в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

Під час дії воєнного стану поліцейським гарантоване безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності (вказане положення діє тимчасово, на період введення в Україні воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України та 60 днів після цього)³. Однак законодавець не деталізував, за яких саме обставин поліцейські можуть користуватися безоплатним медичним забезпеченням. Можна припустити, що він мав на увазі надання медичної допомоги (зокрема в приватних медичних закладах) правоохоронцям у зонах бойових дій, на прифронтових територіях, де можуть не працювати заклади охорони здоров'я тієї чи іншої форми власності.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2011 року № 446 затверджено Порядок забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військово-службовців, ветеранів війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їхніх сімей⁴.

Питання медичного забезпечення поліцейських регульовано також низкою відомчих нормативних актів, зокрема наказом МВС України «Про медичне забезпечення в закладах охорони

¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

² Там само.

³ Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

⁴ Порядок забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військово-службовців, ветеранів війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їх сімей : постанова Кабінету Міністрів України від 27 квіт. 2011 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2011-%D0%BF#Text>.

здоров'я системи МВС України» від 4 листопада 2003 року № 1296. Цим документом затверджено Положення про організацію медичного обслуговування особового складу органів і підрозділів внутрішніх справ та військово-службовців Національної гвардії України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та ведення реєстру МВС України цих осіб, Інструкція про організацію медичної реабілітації та санаторно-курортного лікування в Міністерстві внутрішніх справ України, Інструкція про порядок проведення обов'язкових попередніх і періодичних психіатричних оглядів у системі МВС України, Інструкція про обов'язковий профілактичний наркологічний огляд і порядок його проведення в системі МВС України¹.

До відомчих нормативно-правових актів, що регламентують вказане питання, належать накази МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС» від 3 червня 2016 року № 462², «Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС» від 3 квітня 2017 року № 285³, «Про затвердження Порядку медичного забезпечення поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України при виконанні оперативно-службових завдань під час подолання наслідків надзвичайних ситуацій, припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень» від 7 листопада 2017 року № 910⁴. Відповідно до наказу МВС України від 14 червня 2017 року № 507 затверджено Перелік закладів охорони здоров'я МВС України⁵.

На законодавчому рівні визначено, що *медичне обслуговування* – діяльність закладів

охорони здоров'я, реабілітаційних закладів, відділень, підрозділів і фізичних осіб – підприємств, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію у встановленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується медичною допомогою та/або реабілітаційною допомогою, але безпосередньо пов'язана з їх наданням⁶ (забезпечується медичний догляд з боку осіб з медичною та суміжними з нею професіями, а також усі інші види послуг, які надаються лікувальними закладами). Медичне обслуговування є важливою гарантією соціального забезпечення поліцейських в Україні (Smyk, 2020).

Медична допомога – діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями та патологічними станами, а також вагітністю та пологами⁷.

Послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга) – послуга, зокрема реабілітаційна, яку надає пацієнту заклад охорони здоров'я, реабілітаційний заклад або фізична особа – підприємець, що зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником. Замовником послуги з медичного обслуговування населення можуть бути держава, відповідні органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, зокрема пацієнт⁸. Тобто умовою надання саме медичних послуг є наявність ціни.

З огляду на викладене, можна дійти висновку, що «медична допомога» та «медичні послуги» розкривають сутність поняття «медичне обслуговування».

У чинному законодавстві відсутнє визначення належного медичного забезпечення, зокрема поліцейських.

Медичне забезпечення поліцейських можна визначити як систему організаційних, лікувально-профілактичних (лікувально-евакуаційних), санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, які організують у підрозділах Національної поліції України в усіх видах оперативно-службової та повсякденної діяльності, з метою виконання покладених на поліцейських повноважень шляхом збереження та зміцнення здоров'я особового складу, надання медичної допомоги, лікування та швидкого відновлення працездатності після поранень, травм і захворювань (Pasko, 2005, р. 46). «Належне»

⁶ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

⁷ Там само.

⁸ Тамсамо.

¹ Про медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я системи МВС України : наказ МВС України від 4 листоп. 2003 р. № 1296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0596-04#Text>.

² Про затвердження Інструкції про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС : наказ МВС України від 3 черв. 2016 р. № 462. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0912-16#Text>.

³ Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС : наказ МВС України від 3 квіт. 2017 р. № 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-17#Text>.

⁴ Про затвердження Порядку медичного забезпечення поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України при виконанні оперативно-службових завдань під час подолання наслідків надзвичайних ситуацій, припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень : наказ МВС України від 7 листоп. 2017 р. № 910. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-17#Text>.

⁵ Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я МВС України : наказ МВС України від 14 черв. 2017 р. № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0845-17#Text>.

(медичне забезпечення) означає «потрібне, необхідне; відповідне» (Dictionary of the Ukrainian..., 1970–1980).

Отже, можна сформулювати дефініцію: *право поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні* – це вид соціального забезпечення, що передбачає можливість працівників Національної поліції України своєчасно отримувати необхідну медичну допомогу (послуги) в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, а також у зоні виконання оперативно-службових завдань (польових умовах).

Медичне забезпечення поліцейських, які виконують завдання в зоні надзвичайної ситуації, здійснюється закладами охорони здоров'я МВС і мобільними медичними формуваннями (позаштатними), що утворюються на базі цих закладів¹.

Слушною є думка Н. Вапнярчук стосовно, що медичне забезпечення спрямоване на збереження життя людини, відновлення здоров'я, надання повної та своєчасної медичної допомоги, профілактику виникнення різних хвороб, збереження та відновлення психологічного здоров'я поліцейських та їх оздоровлення. Воно полягає в наданні санаторно-курортного лікування в санаторно-курортних закладах. Специфікою медичного забезпечення поліцейських є більш виражений соціальний захист порівняно з пересічними громадянами; важливість медичного забезпечення закріплена низкою нормативно-правових актів; поширюється як на чинних працівників НПУ, так і на інші категорії осіб, перелік яких чітко визначено на законодавчому рівні; наявність спеціальних органів щодо медичного забезпечення та санаторно-курортного лікування НПУ та їхніх сімей (Vapniarchuk, 2023, p. 17).

Безперечно, є чимало проблемних питань, пов'язаних з належним медичним забезпеченням поліцейських в Україні. Перелічимо основні:

1. *Своєчасність і якість надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я системи МВС України.* У закладах охорони здоров'я системи МВС України переважне право на обслуговування мають поліцейські, працівники МВС України, військовослужбовці Національної гвардії України, пенсіонери – ветерани органів внутрішніх справ, члени їхніх сімей, члени родини загиблих правоохоронців. Однак надання платних медичних послуг у поліклініках/госпіталях на підставі наявної в медзакладі ліцензії МОЗ

України переважніше лікарям відомчої медицини, адже поліцейські часто не можуть записатися на прийом до лікаря, оскільки медзаклад «бронює» певні години прийому лікарів для «платних» пацієнтів. Таке надання медичних послуг створює перешкоди своєчасному та якісному обслуговуванню поліцейських та інших категорій працівників системи МВС України. На жаль, практика засвідчує, що адміністрація та медичний персонал цих закладів обирають надання медичної допомоги саме на платній основі, оскільки це так чи інакше сприяє наповненню їх бюджету. Це створює враження так званої «дискримінації» поліцейських, що нівелює бажання останніх обслуговуватися у відомчих медзакладах. Саме тому вони досить часто змушені звертатися до сімейних лікарів, надання медичної допомоги якими фінансує Національна служба здоров'я України.

Таким чином, адміністрації медзакладу системи МВС України потрібно розставляти пріоритети, де переважне право на медичне обслуговування матимуть поліцейські та інші категорії працівників МВС України.

2. *Недостатній рівень фінансування медичного забезпечення поліцейських в Україні.* Саме від рівня фінансування залежить можливість поліцейських своєчасно отримати якісні медичні послуги.

На думку С. Дрозда, недостатній рівень фінансування медичного забезпечення поліцейських може спровокувати такі ризики: відмову від користування платними чи частково оплачуваними медичними послугами, що спричинить погіршення стану здоров'я населення, збільшення числа людей з хронічними захворюваннями, зокрема й поліцейських; порушення принципу справедливості в доступі до медичної допомоги за умови, що рівень платежів і доплат буде надто високим відносно середніх доходів населення; посилення сегрегації на ринку медичних послуг у разі, якщо приватні та неприбуткові лікарні й амбулаторії не будуть допущені до надання послуг (з подальшим державним відшкодуванням їхньої вартості) на тих самих умовах, на яких будуть діяти державні та муніципальні заклади; ризик скорочення державних зобов'язань із надання найбільш соціально важливих послуг – охорона материнства, дитинства, медичне обслуговування осіб з інвалідністю та осіб похилого віку (Drozd, 2021, p. 161-162).

3. *Декларативність норми щодо отримання безоплатної медичної допомоги* (цей аспект прямо пов'язаний з недостатнім фінансуванням медичного забезпечення поліцейських в Україні). Це означає, що поліцейським повною мірою не гарантована безоплатна медична допомога в Україні.

Наприклад, оперативне (хірургічне) лікування поліцейських за допомогою медичного устаткування, за яке їм доводиться платити, не можна вважати безоплатним. Часто вони змушені

¹ Про затвердження Порядку медичного забезпечення поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України при виконанні оперативно-службових завдань під час подолання наслідків надзвичайних ситуацій, припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень : наказ МВС України від 7 листоп. 2017 р. № 910. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-17#Text>.

оплачувати вартість медичних інструментів, які закуповує медзаклад (наприклад, для оперування суглобів тощо). Вважаємо, що в разі відсутності того чи іншого медичного обладнання/ устаткування, поліцейським має бути відшкодовано з держбюджету витрачені ними кошти на його придбання, або гарантовано право на безкоштовне лікування в інших державних чи приватних медзакладах з необхідним медобладнанням/ устаткуванням. Також повинна надаватися безоплатна медична допомога за будь-яких умов.

Безоплатна медична допомога – це допомога, яку надають усім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного їх розрахунку за надання такої допомоги (Tatsii et al., 2011, p. 380).

4. Запровадження бюджетно-страхової медицини для поліцейських. З метою отримання медичної допомоги належного рівня в Україні потрібно запровадити додаткове й ефективне фінансування медичних послуг – відомчу медицину, яка буде функціонувати на страхових засадах.

Досвід країн – членів Європейського Союзу, а також країн Центральної та Східної Європи засвідчує, що механізм фінансово-правового регулювання медичного забезпечення поліцейських можна успішно вдосконалювати як у межах кошторисно-бюджетного фінансування, так і завдяки медичному страхуванню. Найефективнішим шляхом покращення фінансування сфери охорони здоров'я здебільшого в різних країнах світу вважають відмову від суто бюджетного фінансування й перехід до моделі медичного страхування. Основною перевагою запровадження медичного страхування є цільовий характер внесків. Це забезпечує зміцнення фінансової бази системи охорони здоров'я та має високий ступень солідарності, незалежно від фінансової можливості особи. Причому в багатьох країнах – членах Європейського Союзу держава бере участь у системі обов'язкового медичного страхування через бюджетні внески в тому чи іншому вигляді (Drozd, 2021, p. 55; Bukach, Kaminska, & Medvid, 2021; Bevzenko et al., 2019).

Вартий уваги досвід США, де більшість громадян мають медичне страхування, яке зазвичай надає роботодавець фізичній особі і яке поширюється на його найближчу родину. Деякі страхові плани надають федеральні чи штатні уряди, профспілки або приватні особи. Після виходу на пенсію громадяни можуть отримати допомогу через державну страхову програму Medicare (The Official ...), сім'ї та особи з низьким рівнем доходу можуть отримати допомогу через державну страхову програму Medicaid (Drozd, 2021, p. 63; Medicaid - basic...).

В аспекті запровадження страхової медицини, на нашу думку, поліцейських слід забезпечувати безоплатним або частково

оплатним одержанням лікарських засобів за рецептами лікарів.

5. Обмеження права вільного вибору лікаря. Зауважимо, що, відповідно до Дванадцяти принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я, прийнятих 17-ю Всесвітньою медичною асамблеєю (Нью-Йорк, США, жовтень 1963 року, зміни – 35-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Венеція, Італія, жовтень 1983 року), для будь-якої національної системи охорони здоров'я належить можливість вільного вибору лікаря пацієнтом, а лікареві – обирати та лікувати тільки цього пацієнта без будь-якого впливу на обох. Принципу вільного вибору слід дотримуватися також у випадку надання допомоги повністю або частково в лікувальних центрах. Лікар має беззаперечний професійний та етичний обов'язок надавати допомогу в невідкладних випадках (Minka, 2017, p. 425). Цей принцип повною мірою не реалізований в Україні, оскільки поліцейські обслуговуються переважно в закладах охорони здоров'я системи МВС України, що не має централізованого характеру й тому обмежує їх у вільному виборі лікаря.

6. Відсутність можливості запису поліцейських до закладів охорони здоров'я системи МВС України за допомогою електронних сервісів (через сервіс запису до лікарів і зберігання медичних даних Helsi.me). Запровадження такої можливості надасть змогу своєчасно, у будь-який час доби, за допомогою мережі Інтернет, записатися на прийом до лікаря та зберегти історію звернень до нього.

7. Медико-психологічна допомога поліцейським і членам їхніх сімей, особливо в умовах воєнного стану. Специфічні, екстремальні умови служби, ненормований графік роботи може спровокувати не лише соматичні, зокрема професійні захворювання, а й психологічні проблеми. Тривалі повітряні тривоги, робота з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану, з потерпілими від злочинів, перебування в полоні, участь у бойових діях підвищують рівень стресу й тривоги та можуть спричинити посттравматичний стресовий розлад або професійне вигорання, алкогольну чи наркотичну залежність, і звернення до фахівців у сфері психічного здоров'я в такому випадку є досить важливим. Поліцейські не повинні соромитися звертатися за медико-психологічною допомогою та залишатися зі своєю проблемою наодинці. Зауважимо, що їм надається можливість звернутися за психологічною допомогою під час проходження диспансеризації або цільового медичного огляду, чи шляхом самозвернення до фахівців психоневрологічного диспансеру (центру психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору МВС України). На нашу думку, в умовах сьогодення, через завантаженість роботою (прийом великої

кількості пацієнтів тощо), психологи можуть не виявити ту чи іншу симптоматику певного психічного розладу, а тому мають ретельно працювати над цим, щоб запобігти майбутнім серйозним наслідкам. Психологи повинні проводити з поліцейськими профілактичну роботу, вчити їх управляти стресом у кризових ситуаціях, формувати психологічну стійкість. Одним зі шляхів профілактики й розв'язання психологічних проблем може бути проведення фахівцями у сфері психічного здоров'я регулярних курсів (семінарів) з управління конфліктами та стресом у підрозділах поліції (Polizisten in der...; Kolb et al., 2021).

Отже, важливим аспектом захисту права поліцейських на належне медичне забезпечення є те, що вони мають право звертатися зі скаргами про порушення своїх прав до адміністрації закладу охорони здоров'я (адміністративний порядок), а також до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена) та суду. Переконані, що вдосконалення механізму захисту прав поліцейських шляхом створення нових інституцій має вагоме значення.

Також окреслимо діяльність професійних спілок, які є важливим елементом захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських. В умовах сьогодення зазначені громадські організації не знайшли свого належного вияву, а тому, на нашу думку, потребують активізації та вдосконалення своєї діяльності.

Висновки

Право поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні є соціальним правом. Воно регламентоване низкою міжнародно-

правових, загальних державно-правових та відомчих актів, серед яких: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року, Конституція України від 28 червня 1996 року, Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII «Основи законодавства України про охорону здоров'я», накази МВС України від 4 листопада 2003 року № 1296 «Про медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я системи МВС України», від 3 червня 2016 року № 462 «Про затвердження Інструкції про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС» та ін.

Право поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні – це вид соціального забезпечення, що передбачає можливість працівників Національної поліції України своєчасно отримувати необхідну медичну допомогу (послуги) в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, а також у зоні виконання оперативно-службових завдань (польових умовах).

Зокрема, такі аспекти, як своєчасність і якість надання медичної допомоги, а саме медико-психологічної, достатній рівень фінансування медичного забезпечення поліцейських, надання безоплатної медичної допомоги поліцейським за будь-яких умов і повною мірою, запровадження бюджетно-страхової медицини для поліцейських, гарантування права вільного вибору лікаря, можливість запису в заклади охорони здоров'я системи МВС України через електронні сервіси є показниками ефективної реалізації права поліцейських на належне медичне забезпечення в Україні.

References

- [1] Bevzenko, V.M., & Bortniak, V.A. (et al.). (2019). *The optimization of protection model for rights and freedoms of ukrainian person*. Lv-Torun: SENSE. Retrieved from <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/22/237/538-1>.
- [2] Bratasiuk, M.H. (2020). The philosophy of human rights protection from the standpoint of modern legal thinking. *Philosophical and methodological problems of law*, 1(19), 14-20. doi: 10.33270/02201901.14.
- [3] Bukach, V., Kaminska, N., & Medvid, L. (2021). Institutional guarantees of constitutional political rights and freedoms of man and citizen in Ukraine. *Legal journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1(21), 39-46. doi: 10.33270/04212101.39
- [4] Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary (1970-1980). Retrieved from <http://sum.in.ua/s/nalezhnij>.
- [5] Drozd, S.M. (2020). Right to medical care of police officers and factors influencing it. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 43, 90-93. doi: 10.32841/2307-1745.2020.43.20.
- [6] Drozd, S.M. (2021). *Financial and legal regulation of medical support of police officers* (Doctoral dissertation, Kyiv, Ukraine).
- [7] Dzhuska, A.V., & Dzhuskyi, V.V. (2019). Right of Ukrainian police officers to respect their dignity during the performance of official duties. *Philosophical and methodological problems of law*, 1(17), 90-98. doi: 10.33270/01191702.90.
- [8] Dzhuska, A.V., Kaminska, N.V., & Makarukha, Z.M. (2021). Modern concept of understanding the human right to life. *Wiadomości Lekarskie*, 2, 341-350. doi: 10.36740/WLek202102131.
- [9] Kaminska, N., & Nazarko, Y. (2017). Euthanasia and the human right to health protection in Ukraine and European Union. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 4(105), 28-39.

- [10] Kolb, A., Hrushko, M., Teteriatnyk, H., Chepik-Trehubenko, O., & Kotliar, O. (2021). Peculiarities of Realization of the International Mechanism for the Protection of the Rights of Victims of Armed Conflict in the East of Ukraine. *Cuestiones Políticas*, 39(71), 334-349. doi: 10.46398/cuestpol.3971.17.
- [11] Minka, T.P. (Eds.). (2017). *Scientific and Practical Commentary on the Law of Ukraine "On National Police"*. Dnipro: Dniprop. Derz. un-t vnutr. sprav.
- [12] Medicaid - basic Health Program. (n.d). Retrieved from <https://www.medicaid.gov/>.
- [13] Nazarko, Yu.V. (2022). *The constitutional right to health care in Ukraine and the states of the European Union: a comparative legal study*. Kyiv: KNT.
- [14] Pasko, V.V. (Eds.). (2005). *Organization of medical care of troops*. Kyiv: Lesia.
- [15] Polizisten in der Krise. Berufliche Belastungen mit Hilfe von Krisenintervention und Supervision verarbeiten lernen. (n.d.). Retrieved from <https://www.kriminalpolizei.de/ausgaben/2005/juni/detailansicht-juni/artikel/polizisten-in-der-krise.html>.
- [16] Smyk, A.S. (2020). Medical care as an important guarantee of social security for police officers in Ukraine. *Legal science*, 3, 488-493. doi: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.60.
- [17] Sosnina, O., Mykytiv, O., Mykytiv, H., Kolenichenko, T., & Holovach, A. (2021). International Aspects of the Protection of Victims' Rights in the Conditions of Armed Conflict in Ukraine. *Cuestiones Políticas*, 39(71), 433-457. doi: 10.46398/cuestpol.3971.24.
- [18] Tatsii, V.Ya., Petryshyn, O.V., & Barabash, Yu.H. (et al.). (2011). *Constitution of Ukraine. Scientific and practical commentary* (2nd ed.). Kharkiv: Pravo.
- [19] The Official U.S. Government Site for Medicare. (n.d.). Retrieved from <https://www.medicare.gov/>.
- [20] Vapniarchuk, N.M. (2023). Regarding the issue of medical care and sanatorium-resort treatment for employees of the National Police of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 75(3), 13-18. doi: 10.24144/2307-3322.2022.75.3.2.

Список використаних джерел

- [1] *The optimization of protection model for rights and freedoms of ukrainian person : collective monograph* / [V. M. Bevzenko, V. A. Bortnyak ect.]. Lv-Torun : SENSE, 2019. 364 s. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/22/237/538-1>.
- [2] Братасюк М. Г. Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1 (19). С. 14–20. doi: 10.33270/02201901.14.
- [3] Букач В., Камінська Н., Медвідь Л. Інституційні гарантії конституційних політичних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (21). С. 39–46. doi: 10.33270/04212101.39.
- [4] Словник Української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/nalezhnyj>.
- [5] Дрозд С. М. Право на медичне забезпечення поліцейських і чинники, що на нього впливають. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 90–93. (Серія «Юриспруденція»). doi: 10.32841/2307-1745.2020.43.20.
- [6] Дрозд С. М. Фінансово-правове регулювання медичного забезпечення поліцейських : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2021. 208 с.
- [7] Джуська А. В., Джуський В. В. Право працівників поліції України на повагу до їхньої гідності під час виконання службових обов'язків. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1 (17). С. 90–98. doi: 10.33270/01191702.90.
- [8] Dzhuska A. V., Kaminska N. V., Makarukha Z. M. Modern concept of understanding the human right to life. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. № 2. P. 341–350. doi: 10.36740/WLek202102131.
- [9] Kaminska N., Nazarko Y. Euthanasia and the human right to health protection in Ukraine and European Union. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4 (105). С. 28–39.
- [10] Kolb A., Hrushko M., Teteriatnyk H., Chepik-Trehubenko O., Kotliar O. Peculiarities of Realization of the International Mechanism for the Protection of the Rights of Victims of Armed Conflict in the East of Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2021. No. 39 (71). P. 334–349. doi: 10.46398/cuestpol.3971.17.
- [11] Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / кол. авт. ; кер. авткол. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
- [12] Medicaid – basic Health Program. URL: <https://www.medicaid.gov/>.
- [13] Назарко Ю. В. Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : КНТ, 2022. 284 с.
- [14] Організація медичного забезпечення військ : підручник / за ред. В. В. Паська. Київ : Леся, 2005. 430 с.
- [15] Polizisten in der Krise. Berufliche Belastungen mit Hilfe von Krisenintervention und Supervision verarbeiten lernen. URL: <https://www.kriminalpolizei.de/ausgaben/2005/juni/detailansicht-juni/artikel/polizisten-in-der-krise.html>.

- [16] Смик А. С. Медичне обслуговування, як важлива гарантія соціального забезпечення працівників поліції в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 3 (105). С. 488–493. doi: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.60.
- [17] Sosnina O., Mykytiv O., Mykytiv H., Kolenichenko T., Holovach A. International Aspects of the Protection of Victims' Rights in the Conditions of Armed Conflict in Ukraine. *Cuestiones Politicas*. 2021. No. 39 (71). P. 433–457. doi: 10.46398/cuestpol.3971.24.
- [18] Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол.: В. Я. Тацій (гол. редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.]. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2011. 1128 с.
- [19] The Official U.S. Government Site for Medicare. URL: <https://www.medicare.gov/>
- [20] Вапнярчук Н. М. До питання медичного забезпечення та санаторно-курортного лікування працівників Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 75. Ч. 3. С. 13–18. (Серія «Право»). doi: 10.24144/2307-3322.2022.75.3.2.

Right of Police Officers to Appropriate Medical Care in Ukraine: Problems of Conceptualization and Provision

DZHUSKA Anna

Ph.D in Law, Chief Operations Officer of the National Police of Ukraine
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4297-6792>;

DZHUSKYI Vitalii

Chief Operations Officer of the National Police of Ukraine
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3356-3494>

Topicality. The protection of human rights is a key topic in the science of constitutional law. Employees of law enforcement agencies, in particular police officers, stand guard over legality, law, and order, protecting the rights, freedoms, and legitimate interests of a person and a citizen. At the same time, law enforcement officers themselves, as citizens of Ukraine, may face a situation of violation of their rights during the performance of their official duties or in their personal life. Working in specific conditions, especially during martial law, policemen must be guaranteed appropriate medical care, the main aspects of which are not fully covered by legal science, and therefore require further scientific research. The purpose of the article is to reveal the essence of the right of police officers to appropriate medical care in Ukraine and to determine the methods of its protection. The methodological basis is based on general scientific and special legal methods, approaches, and principles. Fundamental in this context is complex and systemic approaches, along with anthropological, axiological, and instrumental, as well as formal-logical, formal-legal, comparative-legal methods, as well as methods of analysis and synthesis. The scientific novelty consists in the formulation of a number of new improvements to the provisions and conclusions existing in legal science regarding the understanding of the right of police officers to appropriate medical care in Ukraine, and determining ways of protecting this right. A key aspect of appropriate medical care as a type of social care is obtaining the necessary medical care (services). Research results. The main problematic issues related to the appropriate medical care of police officers are singled out. The administration of health care institutions, especially the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, must create all conditions to provide police officers with timely and high-quality medical care. The insufficient level of funding for the medical care of police officers does not allow the full implementation of the constitutional provisions on free medical care in Ukraine. The introduction of additional and effective functioning of departmental medicine on an insurance basis will create conditions for police officers to receive medical care at the appropriate level. Practical significance. Protection of the rights of police officers should be carried out not only by the law enforcement officers themselves but also by other institutions – the ombudsman, judicial bodies, etc. Conceptualization of the protection of the rights, freedoms, and legitimate interests of police officers should take into account the existing assets of domestic and foreign scientists and needs further scientific research

Keywords: rights of police officers; health care; appropriate medical care; medical aid; medical service